

سناریوهای مرجع در منازعات آینده منطقه غرب آسیا

نویسنده: استادان:

عبدالمجید کرامت زاده

سهیل گودرزی

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

تهران - ۱۳۹۸

سرشناسه	کرامت‌زاده، عبدالمجید، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	سناریوهای مرجع در منازعات آینده منطقه غرب آسیا/نویسندگان عبدالمجید کرامت‌زاده، سهیل گودرزی؛ ویراستار ادبی مهران غلامیان، سمیه سلیمان؛ ناظر ویراستاری مرتضی چشمه‌نور.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۸۴ ص: مصور.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۲۴۸-۰۲۶-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	کتابنامه: ص: ۱۷۹-۱۸۳.
موضوع	خاورمیانه -- سیاست و حکومت -- قرن ۲۱م.
موضوع	Middle East-- Politics and government-- 21st century
موضوع	خاورمیانه -- جنبه‌های استراتژیکی
موضوع	Middle East-- Strategic aspects
موضوع	خاورمیانه -- روابط خارجی -- قرن ۲۱م
موضوع	Middle East -- Foreign relations -- 21st century
شناسه افزوده	گودرزی، سهیل، ۱۳۶۶-
شناسه افزوده	دانشگاه عالی دفاع ملی
رده بندی کلاسیک	DS۶۳/۱۸
رده بندی دیسیپلیناری	۹۵۶/۰۵۲
شماره کتابخانه ملی	۵۸۲۵۲۶

سناریوهای مرجع در منازعات آینده منطقه غرب آسیا

تألیف: عبدالمجید کرامت‌زاده، سهیل گودرزی

ویراستار ادبی: مهران غلامیان، سمیه سلیمان

ناظر ویراستاری: مرتضی چشمه‌نور

صفحه آرا: محمد یوسفی

طراح جلد: زهرا مهدوی

نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۸

ناشر: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۸۰۰۰۰ ریال

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

نشانی انتشارات: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام،

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

تلفن: ۲۲۹۷۰۳۴۳

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------	----

فصل اول بررسی چیرستی، علل و ابعاد منازعه	۱۵
--	----

تعریف منازعه	۱۶
عوامل تشکیل دهنده آینده و منابع منازعات	۳۱
دیدگاه نیروی هوایی آمریکا پیرامون منازعات آینده	۳۳
علل منازعه در منطقه غرب آسیا	۳۶
مل زمینه ساز درگیری های داخلی	۵۳
طرح های منازعه در قرن بیست و یکم	۶۳
انقلاب جری فناوری و تأثیر آن بر آینده منازعات	۷۰

فصل دوم محیط را بر روی آینده در سال ۲۰۳۵ میلادی	۹۱
---	----

چرا منطقه غرب آسیا اهمیت دارد	۹۴
آینده های سیاسی حل نشده	۹۷
اسلام و ملی گرایی	۹۸
آینده حضور آمریکا در غرب آسیا	۹۸
آماده باش راهبردی ایالات متحده آمریکا	۱۰۰
منابع منازعات آینده غرب آسیا	۱۰۰
منابع منازعه و روش های رفع آن	۱۰۱
جمع بندی	۱۰۳

فصل سوم آینده منازعات در منطقه غرب آسیا	۱۰۵
---	-----

سناریوی مرجع	۱۰۵
معیارها و شاخص های منازعات آینده	۱۰۷
شناسایی و تحلیل محتمل ترین سناریوهای مرجع منازعات جهان	۱۰۹
شناسایی پیش ران ها و عدم قطعیت ها در مورد آینده منازعات منطقه در افق ۲۰۲۵	۱۱۴
شناسایی و تحلیل مهم ترین رویکردها در منازعات منطقه	۱۱۸
شناسایی میزان اهمیت، زمان وقوع، نوع اثرگذاری این منازعات	۱۲۰

فصل چهارم ارزیابی و تحلیل نتایج..... ۱۵۷

ارزیابی سناریوهای مرجع منازعات آینده منطقه در افق ۱۴۰۴ بر اساس آرای خبرگان..... ۱۵۷

تحلیل و ارزیابی پیش‌ران‌ها و عدم قطعیت‌ها در مورد آینده منازعات منطقه در افق ۱۵۹۲۰۲۵

تهیه نقشه راه تحلیلی از منازعات آینده منطقه تا افق ۲۰۲۵..... ۱۶۹

منابع منازعات غرب آسیا..... ۱۷۱

ارزیابی صاحب‌نظران از سناریوهای مرجع..... ۱۷۵

جمع‌بندی..... ۱۷۶

منابع..... ۱۷۹

www.ketab.ir

مقدمه

منازعه به یک معنا به ناسازگاری اهداف و روش‌های دو یا چند گروه اشاره دارد که اولاً از رهگذر روابط میان گروه‌های یاد شده به منصفه ظهور می‌رسد و ثانیاً با تلاش‌هایی برای کنترل یکدیگر و در نهایت پیدایش احساسات خصومت‌آمیز نسبت به یکدیگر، ترکیب می‌شود. منازعه بالقوه می‌تواند موجب ویرانی یا سرچشمه خلاقیت و دگرگونی‌های اجتماعی مثبت تلقی شود. در این معنا منازعه از یک سو عاملی برای فروپاشی نظم موجود و در عین حال عاملی مؤثر در ایجاد نظم جدید تلقی می‌شود. ماهیت «تخریب خلاقانه» منازعه چنان‌که در ادبیات کلاسیک سیاست بین‌الملل نیز به آن اشاره شده دقیقاً همین جنبه از منازعه است.

با این همه، برداشت کلاسیک از منازعه به‌رغم کارگشا بودن، گویای همه روایت در تعریف و ارزیابی منازعه نیست؛ به دیگر سخن، سرعت تحولات در کنار گستردگی وسیع آن‌ها موجب شده تا منازعه همانند سایر مناسبات موجود در مطالعات راهبردی و روابط بین‌الملل تا حد زیادی دستخوش قبض و بسط مفهومی شود. بر این پایه منازعه نه فقط در افزایش تنش فیزیکی میان دو کنشگر و نه صرفاً در ترکیبی از ابعاد دیگری از روابط و مناسبات در حوزه‌های متنوع موضوعی را در برمی‌گیرد. پیشرفت فناوری و تغییر در زیست جهان بشری موجب شده تا بخشی از منازعه لاجرم در حوزه تبادلات فناوری و مبتنی بر دگرگونی‌های سریع این حوزه تعریف شود. به همین منوال سیاست، اقتصاد، قومیت و مذهب و به یک معنا تمام سازه‌های اجتماعی که دست‌اندرکار بر ساخت واقعیت پیرامونی ما هستند؛ می‌توانند در مفهوم منازعه سهیم شده و به فراخور مقتضیات واجد ویژگی‌های مبین منازعات شوند.

در عین حال پیچیدگی امر راهبردی در جهان امروز موجب می‌شود تا منازعه علاوه بر حوزه‌های موضوعی متنوع، اشکال مختلفی نیز داشته باشد. به دیگر سخن امروزه منازعه نه صرفاً بر اساس برداشت‌های متفکرانی چون توسیدید، ماکیاوولی، مورگنتا یا والتز در

درگیری فیزیکی یا جنگ، بلکه بر اساس پیکره‌ها و منظومه‌های مفهومی متفاوتی صورت‌بندی می‌شوند. بحران در منابع زیستی اعم از آب و... اشکال متنوعی از بحران‌های هویتی در جوامع انسانی، منازعات بر سر منابع هویتی و حتی بنیان‌های دانشی همه و همه می‌توانند مبین منازعاتی باشند که برای درک پیچیدگی جهان پیرامون باید مورد توجه قرار گیرند.

در عین حال که جهان کنونی ما دستخوش دگرگونی‌های سریع و از همین رهگذر دستخوش اشکالی از منازعات بالقوه و بالفعل است؛ وضعیت محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران حتی از پیچیدگی و ابهامات بیشتری نیز برخوردار است. غرب آسیا به‌عنوان محیط بلافاصله پیرامون ایران از هر نظر متضمن پیچیدگی‌هایی است که به یک معنا آن را به منحصر‌به‌فردترین منطقه جهان تبدیل کرده‌اند و در عین حال منطقه یاد شده را به یکی از مستعدترین مناطق در زمینه انواع مختلفی از منازعات بالقوه و بالفعل بدل ساخته‌اند. ترکیب جمعیتی و هویتی، ایدئولوژی، سیاسی، الگوی حکمرانی، انباشت تاریخی، منابع هیدروکربونی، قدرت‌های فرامطهری، نظایر آن نبردهایی هستند که همه روزه در حال شکل دادن به چهره غرب آسیا در سطوح گوناگون مختلف هستند.

در این معنا، غرب آسیا که روزگاری به‌درستی کانون منازعات پایان قرن بیستم لقب یافته بود در ابتدای هزاره سوم نیز به‌رغم برخی پیش‌بینی‌ها، همچنان در کانون منازعات قرار دارد. تهاجم ایالات متحده به عراق و افغانستان، سربرآوردن شبکه بین‌المللی تروریسم در قالب القاعده، مجموعه تحولات موسوم به بیدار شدن آسیا، بحران تروریسم تکفیری در منطقه، مناقشه دیرپای فلسطین- رژیم صهیونیستی و... نقشه ایران و ایالات متحده تنها ابعاد سیاسی و نظامی منازعات موجود در منطقه را عیان می‌سازند. در عین حال بحران کمبود منابع آب و به تبع آن بحران‌های بهداشت، امنیت غذایی و... موج مهاجرت درون و برون سرزمینی نظایر آن نیز ابعادی دیگر از منابع بالفعل و بالقوه منازعات در حال حاضر و آینده را نمایان می‌سازند. اگر عدم توسعه متوازن میان فراگردهای

اقتصادی از یکسو و سیاسی و اجتماعی از سوی دیگر را نیز به این سیاهه بیفزاییم آن‌گاه می‌توان تصویر دقیق‌تری از مفهوم منازعات و منابع آن در منطقه ارائه داد.

بر این اساس بررسی روندهای موجود و نیز در نظر گرفتن روندهای محتمل در زمینه‌های متنوع مؤثر در منازعات می‌تواند واجد بصیرت‌های قابل توجهی در ترسیم آینده منطقه باشد. شناسایی و در گام بعد تحلیل سناریوهای مرجع در تناظر با منازعات در افق ۱۴۰۴ منطقه غرب آسیا مستلزم دیدبانی روندهای موجود و همچنین شناسایی پیش‌ران‌ها و عدم قطعیت‌های کلیدی در موضوع مورد بحث است که نوعاً در سطوح سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری و نظامی-امنیتی قابل احصاء هستند.

اما فارغ از بُد تئینی و در بعد عملیاتی به‌نظر می‌رسد منازعات در عین اینکه ماحصل توالی رخدادها و روندی به‌طور یکدیگر هستند، همواره در راستای اهدافی خاص رخ داده یا خاتمه می‌یابند. در این راستا می‌توان چنین تصور کرد که شکل‌گیری و خاتمه یک منازعه در همه موارد خود به خودی نبوده، گاه ممکن است حاصل یک اراده باشد. وجود طرح‌واره‌های متعدد در تاریخ اندیشه سیاسی گواهی این مدعاست که مهندسی نظم سیاسی و اجتماعی موضوعی بوده که همواره و در هر عصر و دوره‌ای از سوی متفکرانی دنبال شده است. بی‌تردید منازعات نیز از این قاعده مستثنی نیستند و می‌توان دست‌کم در موارد بسیاری نشانه‌های متقنی برای این ادعا یافت که منازعات همواره، از سوی کانون‌هایی و برای اهداف مشخصی شکل گرفته و هدایت شده‌اند.

برای مثال بروز بی‌ثباتی گسترده و تنش و منازعات دامنه‌دار در غرب آسیا دقیقاً از سال ۱۹۷۹ به بعد مستعد چنین تحلیلی است. پیروزی انقلاب اسلامی در ذریه ۱۹۷۹ به یک معنا نقطه آغاز مساعی غرب برای اثرگذاری بر روندهای اسلام‌راستین در منطقه غرب آسیا به‌شمار می‌آید. در واقع جلوگیری از شکل‌گیری نظم متفاوت مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و شکل‌گیری وحدت اسلامی جهان گستر (به‌عنوان یکی از آرمان‌های انقلاب اسلامی) موجب شده تا در طول چهار دهه منطقه غرب آسیا به یکی از بی‌ثبات‌ترین مناطق دنیا تبدیل شود که روزانه شاهد خونین‌ترین درگیری‌ها میان دولت‌ها با دولت‌ها و دولت‌ها با

گروه‌های تروریستی باشد. نگاهی به پویش‌های سیاسی و امنیتی و منازعات موجود در غرب آسیا طی چهار دهه گذشته نشان‌دهنده این واقعیت است که غرب و مشخصاً ساختار صهیونیسم بین‌الملل برای منحرف کردن توجهات به پویش اسلامی راستین که پس از قرن‌ها فترت، بار دیگر سر برآورده منطقه غرب آسیا را دستخوش انوعی از بحران‌ها و منازعات ساخته است. اشغال افغانستان از سوی اتحاد شوروی، جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، اشغال کویت توسط عراق، جنگ خلیج فارس، ناامنی و بی‌ثباتی در افغانستان، حملات یازدهم سپتامبر و اشغال عراق و افغانستان و نهایتاً فتنه تروریسم تکفیری - در هر طقه، همه و همه با دو هدف عمده تحقق یافته‌اند: نخست انحراف اذهان و افکار عمومی از منازعه اصلی جهان اسلام با رژیم صهیونیستی (به‌عنوان اصلی‌ترین نمود تشکیلات صهیونیسم بین‌الملل) و دوم جلوگیری از سرنوشت محتوم بشر برای رهایی و سعادت تحت حاکمیت اله در دوران ظهور.

بی‌تردید و بر پایه سنت، اینجانبانی علی‌رغم تلاش‌های دامنه‌دار و مداوم یاد شده در آینده، روند کلی تحولات رو به سوی پیشرفت و توفیق جبهه حق در مقابل جبهه باطل دارد و پیروزی نهایی نه در سایه تربیت تلاش‌های مذبوحانه بشری اعم از پروتکل‌های بیست و چهارگانه صهیونیسم برای مدیریت و حاکمیت بر دنیا بلکه در سایه اراده خداوند و بندگان راستیش رخ می‌دهد. پیروان دینی که بنا به تفسیر شریف قرآن مصداق «ان الدین عندالله الاسلام» است.